

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота магістра

з теми:

**«РОЗВИТОК СПІВАЦЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ»**

Виконала: магістрантка II курсу,
групи ММ1-М20 спеціальності – 014.13
Середня освіта (Музичне мистецтво),
(денна форма навчання)
Мельник Христина Петрівна
Науковий керівник – кандидат педагогічних
наук, професор Печенюк М. А.
Рецензент – кандидат мистецтвознавства,
старший викладач Кузів М. В.

Кам'янець-Подільський – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ	6
1.1. Сутність вокально-хорового виховання та його специфіка.....	6
1.2. Організація занять хору на уроці музичного мистецтва.....	16
1.3. Вікові особливості музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку	27
Висновки до першого розділу.....	39
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СПІВАЦЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	41
2.1. Формування звукоутворення, звуковедення та артикуляції	41
2.2. Методика формування співацького дихання	41
2.3. Методика роботи над піснею та етапи її розучування	51
Висновки до другого розділу	72.
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	75
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Українська національна співацька традиція зумовлена багатьма чинниками – фонетичним складом мовлення, менталітетом, специфікою психології, темпераменту, смаків, уподобань, думок, мрій, надій, інтересів, усього розмаїття життя народу. Перевірені часом норми співу в Україні набули рис об'єктивного закону, що визначає специфіку сталої співацької манери, якій властиві природна невимушена робота голосового апарату, чітка дикція та вільна артикуляція, відмінний слуховий контроль і, головне, уславлена українська кантілена. Саме у зразках українських народних пісень відзеркалені та зафіксовані найсуттєвіші ознаки української вокальної школи. Аналіз українських народних пісень різного регіонального походження та широкої жанрово-тематичної спрямованості показав, що для української пісні, а отже, й для української співацької школи, є характерним використання незначного за обсягом звуковисотного діапазону в межах однієї октави, помірність темпів та тривалість музичних фраз, що є зручною для дихання співака-початківця молодшого шкільного віку, поступеневий без значних стрибків рух мелодії.

Проблема вокально-хорового виховання досліджувалася в працях провідних музичних педагогів, таких як Н. Ветлугіна, Н. Гладкої, А. Ліндквест, М. Лисенко, В. Масол, Г. Стулова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Ростовський, В. Черкасов та багатьох інших. Однак тема вокально-хорового виховання молодших школярів настільки важлива для формування всієї музичної культури дитини в цілому. Тому абсолютно необхідно постійно стежити за змінами в теорії та практиці музичного навчання, брати щось для особистого досвіду, аналізувати, застосовувати на практиці, чим і зумовлена актуальність даної теми.

Об'єкт дослідження – особливості розвитку вокально-хорових здібностей молодших школярів на уроці музичного мистецтва.

Предмет дослідження – особливості формування вокально-хорових методів на уроці музичного мистецтва засобами пісенного фольклору.

Вивчення методичної та наукової літератури, аналіз досвіду провідних музичних педагогів і методистів, дозволив сформулювати гіпотезу дослідження: розвиток вокально-хорових навичок молодших школярів на уроках музичного мистецтва проходить більш ефективно тоді, коли музичне навчання здійснюється систематично, в тісному зв'язку педагога та учнів, на базі формування загальної музичної культури дитини у молодшому шкільному віці і, нарешті, з урахуванням вікових та особистісних якостей дитини.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування особливостей розвитку вокально-хорових навичок та методів їх розвитку у молодших школярів з допомогою пісенного фольклору, а також у виявленні комплексу методів, що сприяє засвоєнню цих вмінь та навичок.

Завдання дослідження:

- проаналізувати музично-естетичне виховання учнів засобами вокального мистецтва, розвиток стійкого інтересу до вокального мистецтва і співацької майстерності;
- проаналізувати вікові особливості учнів молодшого віку на уроці музичного мистецтва;
- проаналізувати особливості роботи педагога з учнями у сфері організації дитячого хору молодших школярів;
- розкрити формування в учнів розуміння біофізичних механізмів співацького процесу, стійких критеріїв якості співу і співацької майстерності;
- розкрити формування розвитку активного вокального слуху, виховання уявлень про акустично та художньо повноцінне звучання співацького голосу;
- розглянути методи роботи над співацькими вміннями та навичками: дихання, звуковедення, звукоутворення, артикуляція та дикція;
- розкрити формування навичок самостійної роботи над партитурою вокального твору: спів сольної партії; виконання під

акомпанемент на фортепіано; вміння передати зміст твору та його виконавську інтерпретацію засобами вокальної техніки, слова, міміки;

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз літератури з точки зору формування вокально-хорових навичок в учнів молодшого шкільного віку;
- узагальнення сучасного педагогічного досвіду, спрямованого на формування навичок співу у молодших школярів із залученням власного практичного досвіду;
- експериментальне вивчення шляхів і методів формування співацьких навичок у молодших школярів. Експериментальна робота спиралася на аналіз і узагальнення передового досвіду провідних педагогів і методистів і включала в себе визначення мети і завдання дослідження, виявлення вихідного рівня учнів, узагальнення результатів роботи, формулювання висновків.

Апробація дослідження: Щорічні звітні конференції студентів і магістрантів університету, IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості».

Публікації: статті «Невідомі сторінки життя композитора Ярослава Барнича (Збірник наукових праць студентів та магістрантів мистецьких спеціальностей. КПНУ. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 122-125); «Особливості формування навичок співу без супроводу у молодших школярів» (Збірник наукових праць студентів та магістрантів мистецьких спеціальностей. КПНУ. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 36-38.)

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, додатків. Робота містить 10 таблиць, 4 діаграми, 8 малюнків. Основний текст роботи складає 74 сторінки, список використаної літератури становить 121 джерело та (загалом робота викладена на 110 сторінках).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Найважливішим завданням музичного вокально-хорового мистецтва в навчально-виховному процесі є вдосконалення та розвиток музично-творчих здібностей та навичок молодших школярів, що дозволяє зробити процес музично-хорової освіти ефективнішим на базі народно-фольклорних джерел.

3. Проаналізовано особливості розвитку вокально-хорових умінь та співацьких навичок з молодшими школярами на уроці музичного мистецтва; розкрито особливості вокально-хорового виховання, визначено методи та прийоми роботи на уроці музичного мистецтва.

4. Розглянуто вікові особливості дітей молодшого шкільного віку: проаналізовано основні аспекти формування звукоутворення та звуковеденні, співацького дихання, артикуляції та дикції.

5. Розкрито особливості роботи над народною піснею та етапи її розучування. Ознайомлення школярів із давніми зразками української пісенної спадщини. Різні жанри українського фольклору можуть бути широко використані як на уроках музики, так і в процесі позаурочної роботи. Поширена фольклорна діяльність у музичному вихованні початкової школи, різні жанри дитячого музичного фольклору, тематичні бесіди та приклади застосування народна творчої спадщини, на уроках музики. Зразки колискових, поспівок, розспівок, скоромовок на дикцію, звуконаслідування виховують почуття патріотизму до рідного краю.

6. Музичний дитячий фольклор – це засіб різнобічного музичного розвитку учнів, що сприяє формуванню художньо-естетичних і творчих здібностей дітей.

7. Критеріями у визначенні зацікавленості учнями музичною народною творчістю стали:

висока обізнаність народною музичною творчістю, а саме: знання програмового матеріалу, знання творів народного музичного мистецтва та різноманітності його жанрів і виконавців;

висока зацікавленість творами народного мистецтва, а саме: бажання учнів вивчати фольклорні твори; розуміння змісту музичного фольклору, що проявлялось в емоційності і виразності творів, які вивчались на уроках;

активна участь учнів у проведенні тематичних заходів (фольклорних свят, ранків, зустрічей з виконавцями народних пісень); бажання брати участь у фольклорних ансамблях різного роду, хорових колективах.

8. Практичний досвід показує, що при інтегрованому підході, вивчаючи народний пісенний фольклор, різножанрову музику, вихованці переймаються відчуттям відповідальності, цінності свого життя та життя оточуючих, навчаються високої моральності і красу людського спілкування, розвивають співочі навички: вчать природно і правдиво передавати в звуці найтонші відтінки людського настрою, що є вищою труднощами і вищим ступенем вокальної майстерності; розвивають музичний слух, почуття ритму, пам'ять, дикцію і культуру мовлення.

Аналіз даних педагогічного експерименту свідчить про зростання показників високого, достатнього, задовільного рівнів сформованості інтересу учнів експериментального класу, і, навпаки, зменшенням учнів низького рівня, що є результатом ефективної роботи з формування цього інтересу засобами музичної народної творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеев О. Методика хорового співу в школі. Київ: АСП АРН, 1991. 104 с.
2. Алієв Ю. Б. Спів на уроках музики. Миколаїв: Педагогіка, 1978. 215 с.
3. Алієв Ю. Б. Настільна книга вчителя-музиканта. Миколаїв: Просвещение, 2000. 235 с.
4. Антонюк В. Г. Етномузикологічні чинники навчання співу. Київський національний університетт культури і мистецтв. Київ: Українська ідея, 1999. С. 24.
5. Апраксина О. А. Музичне виховання в школі. Випуск 12. Мукачево, 1977. 304 с.
6. Бабанський Ю. К. Оптимізація процесу навчання. Мінськ: Музика, 1982. 150с.
7. Баранов Б. В. Курс хорознавства. Москва, 1991. 267 с.
8. Барвінський В. Колядки і щедрівки для фортепіано зі словесним текстом. Тернопіль: Збруч, 1997. С. 24.
9. Богуш А. Методика організації художньо-мовленневої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім Слово, 2006. 304с.
10. Бейдер Т., Критична Е., Левандовская Л. Музика в школі. Мінськ: Педагогіка, 1995. 246 с.
11. Венгрус Л. А. Початкове інтенсивне хоровий спів: Музика, 2000. 378 с.
12. Верещагіна А. Р., Жовчак З. З. Методика викладання музики на релятивній основі. Киї: Музика, 1987. 218 с.
13. Верещагіна А. Р., Жовчак З. З. Навчальний посібник з музики для першого класу загальноосвітньої школи за методом ладової сольмізації. Київ: Музика, 1987. 188 с.

14. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ: Знання, 1988. 146 с.
15. Виноградов К. П. Работа над дикцією в хорі. Москва: Музыка 1987. 269 с.
16. Височанська Л. Й., Уманець В.А. Музыка і співи. С. 5.
17. Волос М. Проблема естетичних цінностей у розвитку особистості. Харків: Мандрівець, 1999. Випуск №3. С.59-60.
18. Гаврилук П. І. Естетична культура суспільства. Про природу прекрасного. Київ, 1972. С.68-182.
19. Гадалова І. Народна пісня, основа формування музично-естетичної культури молодших школярів. Початкова школа. 1991. Випуск №2. С.49-50.
20. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах. Навчальний посібник для студентів музично-педагогічних спеціальних педвузів. Український педагогічний університет. Київ: ІСДО, 1994. 272 с.
21. Гігієна голосу: Навчально-методологічний матеріали до курсу. Харківська державна академія культури. Кафедра українського народного співу та музичного фольклору. І. В. Щербіна (уклад.). Харків: ХДАК, 2003. С. 44.
22. Гладкая С. О Формування співацьких навиків на уроках музики в початкових класах. Музичне виховання в школі. Випуск №14. 1999. С. 46-54.
23. Гордійчук М. М. М. Д. Леонтович – педагог. В книзі: «Практичний курс навчання співу у середніх школах України». Київ: Музыка. Україна, 1969. С. 57.
24. Гордійчук. М. Співи та музыка. С. 9-21.
25. Гребенюк Н. Є. Формування вокально-виконавських навичок та роль міжособистісного спілкування у класі сольного співу. Харківський інститут мистецтв імені І. П.Котляревського. Харків, 1994. 180 с.
26. Дитячий голос. Под ред. В. Н. Шацької: Педагогіка, 1970. 336 с.

27. Демчишин М. С. Формування музичного мислення школярів. Київ: Просвіта 1994. С. 98.
28. Дмитриєва Л. Г., Черноіваненко Н. М. Методика музичного виховання в школі. Москва: Просвіта, 1989. 414 с.
29. Добровольська Н., Орлова Н. Що потрібно знати учителю, про дитячий голос. Москва: Вища школа, 1982. 134 с.
30. Довженок Г. Український дитячий фольклор. Віршовані жанри. Г. Довженок. Київ: Наукова думка, 1981. 171с.
31. Дряпіка В., Соколовський Ю. Український музичний лексикон. Кіровоград: Алтей, 1997. 239 с.
32. Смелянов В. В. Фонопедический метод формування співочого голосоутворення. Методичні рекомендації для вчителів музики: Наука. 1991. 165 с.
33. Жданова Т. А. Ігровий метод у розвитку музично-просвітницьких інтересів молодших школярів у дитячому хорі. Музичне виховання в школі: Музика, 1978. Випуск № 13. 267 с.
34. Зайцева Т. Музика і формування естетичних почуттів молодших школярів. Початкова школа. 1991. Випуск №2. С. 16-20.
35. Захаров А. Вокально-хорове виховання. С. 3.
36. Збірник наукових праць студентів і магістрантів спеціальностей педагогічного факультетів. Кам'янець-Подільський. Випуск 7. 2019. 112-127с.
37. Зеленецька І. О. Співають діти. Питання репертуару в дитячому хорі, методика роботи. Програми для хору молодшого, середнього та старшого віку. Методичний посібник: Для керівників дитячих хорових колективів, вчителів музики загальноосвітніх шкіл, студентів муз.- пед. факультетів муз.- пед. навч. закл. Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 90 с.
38. З історії музичного виховання. уклад. Апраксина О. А. Москва: Просвіта, 1990. 312 с.

39. Іваницький А. І. Український музичний фольклор, підручник для вищих учбових закладів. Вінниця: Нова Книга, 2004. 320с.
40. Іванюшенко Л. Н. Уроки музики в 3 класі. С. 8.
41. Ірха В. І. Основи методики викладання вокалу в хоровому класі. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Харків: ХДАК, 2002. 142 с.
42. Історія української вокальної школи. Навчально-методологічні матеріали до курсу. Харківська держ. академія культури. Кафедра українського народного співу та музичного фольклору. А. В. Гуріна (уклад.). Харків: ХДАК, 2003. С. 13.
43. Кабалевський Д. П. Прекрасне пробуджує добре. Київ: Музична Україна, 1973. 288с.
44. Кабалевський Д. П. Як розповідати дітям про музику. Київ: Вища школа, 1981. 60 с.
45. Карпось В. А. Основні положення з теорії та практики співу. Навч.- метод. посіб. Луцьк: РВВ Вежа, 1999. 107 с.
46. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі. Київ: Педагогіка, 1993. 114 с.
47. Комісаров О. В. Початкове навчання співу на фонетичній основі української мови. Навч. Посібник. ІСДО. Київ, 1995. 88 с.
48. Коломоєць О. М. Хорознавство: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 168 с.
49. Левандівська Л. Музика для 1-го класу. Миколаїв: Музика, 1975. 255 с.
50. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України. Київ: Вища школа, 1989. 210 с.
51. Леонтович М. Д. Спогади. Листи. Матеріалиупоряд. В. Ф. Іванов. Київ: Музика. Україна, 1982. 238 с.
52. Лановик Українська усна народна творчість, підручник. Київ: Знання, Прес, 2001. 591с.

53. Медушевська В. В. Дух музики і дух музичного виховання. Мистецтво в школі. 1995. Випуск №2. 304 с.

54. Методика викладання вокалу. Навч.-метод. посіб. для студ. мистец. ф-ту. Спец: Музична педагогіка і виховання. Кіровоградський держ. педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Т. М. Пляченко (упоряд.). Кіровоград, 2005. 80 с.

55. Методика роботи з вокальним ансамблем. Навчально-метод. матеріали до курсу. Харківська держ. академія культури. Кафедра українського народного співу та музичного фольклору. А. В. Гуріна (уклад.). Харків: ХДАК, 2003. С. 25.

56. Миколінська С. І. Структура та функції слухової уваги в музичній діяльності. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, зб. Матеріалів 4 Міжнародної науково-практичної конф. Гуманістичні орієнтири мистецької освіти (Київ, 27-29 квітня 2011р.). Випуск 11. Київ: НПУ, 2011. 156-159 с.

57. Мишанич С. Усна народна творчість. Культура і побут населення України, Київ, 1991. 284с.

58. Науменко Т. Музичне виховання школярів засобами українського фольклору. Київ: Віпол, 1996. 63 с.

59. Нікольська-Берегівська К. Ф. Вокально-хорова школа. Від давнини до ХХІ ст. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2003. 270 с.

60. Організація музичного виховання в школах і вузах України: методичні рекомендації для вчителів початкових класів, вчителів музики, керівників художніх студій, клубів та гуртків, студентів педагогічного та музично-педагогічного факультетів. Укл. О. П. Рудницька. Київ: КДПШ, 1992. 40с.

61. Орфєєв С. Д. М. Леонтович і українська пісня. Київ: Музика, Україна, 1981. 76 с.

62. Осеннева М. С., Самарін В. А. Хоровий клас і практична робота з хором. Академія, 2003. 192 с.
63. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Музика, Україна, 1982. 144 с.
64. Печерська Е. Формування особистості засобами музики. Рідна школа. 1998. Випуск №12. С. 57- 59.
65. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах. Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2001. 272 с.
66. Пігров К. Керування хором. Київ. 1962.
67. Равіонов О. Г. Методика хорового співу в школі. С. 21.
68. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі. Навчальний-методичний посібник Тернопіль: Навчальна книга, Богдан, 2000. 272 с.
69. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах. Навч.-метод. Посібник. Інститут змісту і методів навчання. Київ, 1997. 201 с.
70. Ростовський О. Я. Музика. Програми і позаурочні методичні розробки для 5-8 класів. Тернопіль: Богдан, 2000. 96 с.
71. Ростовський О. Я. Музична освіта в Україні на межі тисячоліть: стан, проблеми, перспективи. Мистецтво та освіта. 2002. Випуск №4. С. 9-13.
72. Руснак І. Є. Український фольклор: навчальний посібник. Серія Альма-матер. Київ: Видавничий центр Академія, 2010. 304с.
73. Савіна Л. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят. Посібник для батьків і педагогів. Київ: Школа, 2001. 47с.
74. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: навчально-методичний посібник. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
75. Саложнік О. Музично-естетичне виховання: зміст і структурні компоненти. Рідна школа. 2002. Випуск №12. С. 20-22.

76. Самостійна робота студентів з Методики музичного виховання Воевідко Л. М. Кам'янець-Подільський. 2013. 83с.
77. Саричев Є. Сценічна мова: Просвещение, 1984. 244 с.
78. Скуратівський В. Дідух Свята українського народу. Київ: Освіта, 1995. 272 с.
79. Скуратівський В. Місяцелік. Український народний календар. Київ: Веселка, 1993. 207 с.
80. Смоляк О. С. Український дитячий музичний фольклор, підручник-хрестоматія для викл. та учнів. Випуск №1. Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1998. С. 78, ноти С. 77.
81. Семенов О. М. Український фольклор. Навчальний посібник. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 256 с.
82. Сергеев А. А. Виховання дитячого голосу. Миколаїв: АПН, 1987. 664 с.
83. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: підручник. Київ: Деміург, 2003. 288с.
84. Сирітка Г. Виховання естетичних поглядів молодших школярів. Початкова освіта. 2002 . Березень, Випуск №13.С. 8.
85. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибрані твори; В 5 т. Київ: Рад. Школа. 1976 . Т.2. 419-654 с.
86. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори в 5т. Київ: Рад. Школа. 1976-1977. Т.1. 53-206 с.
87. Стулова Г. Г. Хоровий клас. Москва: Просвіта, 1988. 144 с.
88. Тевлина В. К. Вокально-хорова робота. СПб: Нева, 1992. 278 с.
89. Таран І. Народні музичні традиції у розвитку молодших школярів. Початкова школа. 1993. Випуск №11. С. 19-22.
90. Теплов Б. М. Психологія музичних здібностей. Вибрані праці. Випуск №2. Миколаїв: Педагогіка, 1985. Т. 1. 328 с.
91. Увага дитини. Ук. Максименко С., Терлецька Л., Главник О. Психологічний інструментарій. Київ, 2004. 112 с..

92. Урбанович Г. Співочий голос вчителя. У збірнику Музичне виховання в школі. Авт-упоряд. О. А. Апраксина. Випуск №14. 1978. 276 с.
93. Ушинський К. Д. Передмова до I тому Педагогічної антропології. Вибрані твори. Москва: Просвіта, 1968. С. 351.
94. Фіцула М. М. Педагогіка. Альма-матер. Навчальний посібник. Видання №2. Київ. Академвидав. 2007. 560 с.
95. Фоломєєва Н. Алгоритми авторської технології естетичного виховання дітей засобами музики. Початкова школа. 2003. Вип. №6, С. 21-23.
96. Хрестоматія по методиці музичного виховання. уклад. Апраксина О.О. Москва: Просвіта, 1997. 644 с.
97. Черкасов В. Ф. Вокально-хорова робота на уроках музичного мистецтва як засіб формування естетичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Наукові записки. Випуск 103. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. С. 14-22.
98. Чесноков П. Хор і керівництво ним. Москва: 1961.
99. Чурікова О. Д. Виховання вокально-інтонаційної культури молодших школярів в процесі хорового співу. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва. Основні концептуальні ідеї. Науковий збірник. Випуск №11 за заг. ред. Шевченко Г. П. Луганськ: ЛДПУ, 2000. С.90-91.
100. Чурікова О. Д. Особливості експериментальної програми виховання вокально-інтонаційної культури молодших школярів. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб.наук. пр. ред. Т. І. Сущенко. Київ - Запоріжжя. Випуск №19. 2001. С.211-215.
101. Чурікова-Кушнір О. Д. Методика дослідження вокально-інтонаційної культури молодших школярів у практиці загальноосвітніх шкіл. Гуманізація навчально-виховного процесу. Наук.-метод. зб. Вип. XV за заг.ред. В. Сипченка. Слов'янськ: Видавничий центр СДП, 2001. С. 190-197.
102. Шацька В. Н. Музично-естетичне виховання дітей і юнацтва. Педагогіка. 1975. 200 с.

103. Шинкаренко А. І., Лупак Н. М. Розучування пісень з музично-ритмічними рухами . Початкова школа. 1989. Випуск №3. С. 55-58.
104. Юник Д. Г. Увага як фактор формування виконавської надійності у вузах музично-педагогічної спеціальності. Методика викладання музики та методика музичного виховання. 1993. С. 17.
105. Юрчинська. Г. К. Практикум із загальної психології: психічні процеси Увага і Пам'ять: навч. Посіб. 2003. 82 с.
106. Якимчук С. Н. Методика музичного виховання. Навчальний посібник для студ. муз.-пед. ф-тів, вищих та серед. навч. закл. мистецтв, вчителів музики навч. закл. різного типу. Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Інститут мистецтв. Рівне, 2003. 160 с.
107. Allport D. A. Attention and performance. Cognitive Psychology New Directions. G. Glaxton (Ed.). London: Routledge and Kegan Paul. 1980. P. 112-153.
108. Treisman A. M. Strategie dand model sofselective attention. Psychological Review. 1969. Vol. 76 (3). P. 282-299.
109. Художньо-естетичне виховання. Мета, завдання, зміст художньо-естетичного виховання. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://schooln2.dnepredu.com/ru/site/khudozhno---estetichne-vi.html>;
110. Основні принципи організації уроку музики. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14568/>
111. Методика розучування пісень. Як розучити пісню з дитиною. Режим доступу: http://zaspivaj.com/statti/14_metodyka_rozuchuvannya_piseny.html;
112. Розучування музичного твору. Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-21121-1.html>;
113. Робота з ансамблями у вокально-хоровому колективі. Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/2008_zv_11_1.php;
114. Формування вокально хорових навичок у молодших школярів. Режим доступу: <http://ua-referat.com/>;

115. Програма Хоровий спів. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-546E285A76B7F/list-BD57D40B26>
116. Вокально-хорова робота на уроках музики в початкових класах. Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-13382BCA96964/list-BD57D40B26>.
117. Дитячі заклички. Сонечко, дитяча закличка. Режим доступу: uk.wikipedia.org.
118. Лічилки. Весела Абетка. Українські лічилки. Режим доступу: abetka.ukrlife.org
119. Український музичний фольклор. Режим доступу: lib.kherson.ua
120. Український музичний фольклор. Режим доступу: uaref.com/ссср/2321-myzuka-ukr.html
121. Український музичний фольклор. Режим доступу: folklor.ho.ua/Umf-www/books/umf